

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 39

Заснований в 1996 році

Рівне – 2008

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 39. — Рівне: РДГУ, 2008. — 202 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і методики виховання та навчання учнів і студентів, професійної орієнтації учнівської молоді, підготовки майбутніх педагогів.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 8 від 28.03.2008р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

Ключевые слова: гражданское воспитание, пути формирования, становление личности, гражданское образование, система воспитания, национальное самосознание.

The summary. In the article it is opened actual problems of civil education of the person. It deals with actual problem with which faces to the Ukrainian society, the higher school - education new, socially active, physically and morally healthy citizen.

Keywords: civil education, ways of formation, becoming of the person, civil formation, an educational system, national consciousness.

Одержано редакцією 02.04.2008.

УДК: 371.32-081.6.14

Н.С. САВІНОВА

СТИМУЛЮВАННЯ АКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ У ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОМУ ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Резюме. У статті розглядається проблема стимулювання активної діяльності учнів у процесі особистісно орієнтованого виховання. Автор акцентує увагу на основних способах стимулювання активності учнів під час проведення інтерактивних форм практичної реалізації виховних інваріантів. В основі їх застосування проблемно-пошукові, активно-творчі та практично-діяльнісні методи організації виховної взаємодії педагога та вихованця.

Ключові слова: активність, активна діяльність, суб'єкт активної діяльності, особистісно орієнтоване виховання, інтерактивні форми, тренінгові заняття, ігрові технології.

Постановка проблеми. Особистісно орієнтоване виховання передбачає культивування здібностей до саморозвитку і самовдосконалення, суб'єктом і рушійною силою яких є сама особистість. Вихованець у всіх механізмах особистісно орієнтованого виховного процесу є дієвим суб'єктом, а стимулювання його активності – одним із основних завдань. Тому в основі особистісно орієнтованого виховання – психолого-педагогічні праці Б.Г.Ананьєва, Л.С.Виготського, Т.Я.Гальперіна, І.С.Кона, Г.С.Костюка, О.Ф.Лазурського, О.М.Леонтєва, В.А.Петровського, С.Л.Рубінштейна, у яких теоретично обґрунтовано гуманістичні положення про особистість як активний суб'єкт розвитку і життєдіяльності.

Теоретичні засади сучасного особистісно орієнтованого виховання розкриваються у дослідженнях К.О.Абульханової-Славської, І.Д.Беха, А.М.Бойко, О.І.Вишневецького, Т.Д.Дем'янюк, І.А.Зязюна, О.В.Киричука, О.М.Пехоти, С.І.Подмазіна, В.В.Рибалки та інших. У них предметом вивчення є унікальна особистість – активний, свідомий суб'єкт, який відповідає за своє життя і прагне до втілення моральних ідеалів. Така особистість потребує суб'єкт-суб'єктних зв'язків з іншими людьми, відчуває необхідність самовдосконалення, активно шукає сенс свого життя. При цьому домінуючим є проєктування такої суб'єкт-суб'єктної міжособистісної взаємодії вихователя і вихованця, у якій розв'язання виховних завдань розгортається як спільна діяльність і діяльне спілкування в системі „педагог – учень”. Тому стимулювання активної діяльності вихованців у процесі практичної реалізації виховних інваріантів забезпечують успішне досягнення мети і завдань, засвоєння змісту особистісно орієнтованого виховання.

Мета нашої статті – розкрити основні способи стимулювання активної діяльності вихованців у особистісно орієнтованому виховному процесі.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на дослідження І.Д.Беха, С.І.Подмазіна, І.С.Якиманської [1; 2; 7; 12], ми виділи ефективні прийоми стимулювання активності вихованців під час організації особистісно орієнтованого виховного процесу. Серед них: використання проблемних творчих завдань, індивідуальних доручень; застосування доручень-завдань, які дозволяють учневі вибрати тип, вид матеріалу; створення позитивного емоційного настрою для діяльності всіх вихованців у процесі виховної роботи; повідомлення та спільне обговорення не тільки теми, але й процесу організації тої чи іншої форми виховної роботи; стимулювання учнів до вибору і самостійного використання творчих способів виконання доручень-завдань; заохочення після виконання доручень-завдань аналізу того, як учень мислив, висловлював думку, судження, діяв.

Їх практична реалізація дає можливість суттєво відрізнити методику проведення традиційних форм організації виховного процесу від особистісно орієнтованих. Найбільш результативними при цьому є інтерактивні форми особистісно орієнтованого виховання. У процесі їх проведення створюються умови для активного нагромадження вихованцем свого власного особистісного досвіду, самостійного усвідомлення загальнолюдських цінностей-ставлень, що дозволяє йому проявити ініціативу, творчість, самостійність у процесі активної особистісно значущої діяльності, стимулює до природного самовираження та самореалізації.

Систему інтерактивних форм особистісно орієнтованого виховання наведено на рисунку 1. Як бачимо, до інтерактивних організаційних форм особистісно орієнтованого виховання відносяться соціально-психологічні тренінги, аутотренінги, тренінги-символізації, тренінги-ототожнення, ігрові тренінги, вправи, психогімнастичні вправи, ділові, особистісно-рольові, рухливі ігри, КВК, брейн-ринги, „мозкові штурми”, психодрами, соціодрами, та інші.

Кожне тренінгове заняття – це наперед запланований виховний процес, призначений удосконалити знання учнів про себе, сформувані вміння та навички самопізнання, самовизначення та самовдосконалення. Проведення тренінгового заняття дає можливість визначити цінності, ідеї, погляди, переконання вихованців, їх поведінку з метою зміни та оновлення; сприяє розвитку здібностей пізнавати інших людей, усвідомлювати

їхню особистісну цінність та суспільну значущість [3; 4; 9, 34]. Під час проведення тренінгових занять самосприйняття і самовираження особистості здійснюється у процесі активної взаємодії з іншими людьми. Вихованець вчиться розуміти і сприймати свою особистість: через співставлення себе з іншими; сприйняття його ними через результати власної діяльності; спостереження свого внутрішнього стану; сприйняття зовнішнього образу, „Я”-фізичного.

Рис. 1. Інтерактивні форми практичної реалізації інваріантів особистісно орієнтованого підходу до виховання

Тренінгові заняття сприяють формуванню позитивної „Я-концепції” вихованців шляхом підвищення їхнього уявлення про свою соціальну значущість, особистісну цінність. Переваги тренінгових занять полягають в тому, що по-перше, груповий досвід протидіє відчуженню, допомагає розв’язувати міжособистісні проблеми, коли кожен учень не замикається в собі, не залишається сам на сам зі своїми труднощами. По-друге, тренінгова група відображає систему суспільних взаємовідносин, що дозволяє вихованцям побачити й проаналізувати у спеціально створених умовах психологічні закономірності спілкування та поведінки інших людей і самих себе, які непомітні в життєвих ситуаціях. По-третє, груповий тренінг дає можливість кожному вихованцю одержати безоціночний зворотній зв’язок від учнів з такими самими проблемами, які розуміють його почуття й переживання. У ньому кожен учень може поставити себе на місце іншої людини, „зіграти” її роль для кращого розуміння її та самого себе, для знайомства з новими більш ефективними способами поведінки і спілкування. По-четверте, тренінгова група виступає соціальним середовищем самореалізації і самопрезентації вихованців, катализатором їх соціальних установок. У ній реалізуються функції виховуючого впливу індивідуальності, емоційного захисту, блокування агресивних проявів вихованців, усвідомлення особистісної ідентичності тощо. Тобто під час тренінгових занять вона перетворюється на „колектив як чинник унікальної ситуації виховання особистості” [1, 175].

Результативність тренінгових занять досягається за рахунок дотримання в групі сукупності взаємоузгоджених принципів, серед яких: добровільність спілкування; самодіагностика (саморозкриття учнів, усвідомлення та формування ними особистісно значущих проблем); позитивний характер зворотного зв’язку; неконкурентність стосунків між учасниками; особистісна ідентифікація; індивідуальний підхід; гармонізація інтелектуальної та емоційно-вольової сфери особистості тощо [9, 36-37].

До основних умов успішного проведення тренінгових занять в процесі особистісно орієнтованого виховання відносяться такі, як:

- а) чітка мотиваційна установка;
- б) акцентування уваги на значущості проблеми, розкриття особистісної цінності змісту заняття для кожного вихованця;
- в) створення комфортного середовища для спілкування (забезпечення доброзичливості, довіри учасників тренінгу один до одного; пояснення перебігу занять та характеру очікувань, що забезпечує учасникам почуття особистісної безпеки; застосування шкали труднощів, позитивного зворотного зв’язку ін.);
- г) використання методів, що відповідають індивідуально-типологічним особливостям кожного вихованця;
- д) пошуковий характер кожного заняття, використання досвіду в нових, нестандартних ситуаціях, стимулювання творчої активності учасників;
- е) застосування раніше набутих знань, умінь, особистого досвіду учасників, створення умов для обміну досвідом;

- є) використання різноманітних технік, які стимулюють вихованця до інтелектуальної, емоційної, фізичної активності;
- ж) створення ситуації успіху в процесі проведення тренінгових занять, відзначення досягнень учнів, оцінювання зусиль; розкриття перед учасниками перспективи особистісного розвитку, можливостей застосування набутих знань, умінь, особистісних ставлень на практиці.

З метою підготовки вихованців до активної участі в тренінгових заняттях доцільно визначити основні правила роботи в тренінговій групі, враховуючи особливості спілкування в умовах особистісно орієнтованого виховання. Серед них варто виділити такі: 1. Щирість та довіра у спілкуванні; 2. Персоніфікація висловлювань; 3. Спілкування за принципом „тут і тепер”; 4. Визначення сильних сторін кожної особистості; 5. Неприпустимість безпосереднього оцінювання людини; 6. Повага до співрозмовника; 7. Визнання того, що не існує правильних або неправильних відповідей, кожна думка має право на існування. 8. Активна участь усіх у спілкуванні згідно гаслу: „СЛУХАЙ! АНАЛІЗУЙ! ДИСКУТУЙ!”

На основі цього можна скласти пам'ятку, що дозволить організувати високо гуманні стосунки між усіма учасниками тренінгових занять. Вона може мати такий вигляд [10, 213-214]:

ПАМ'ЯТАЙ!!! Той, хто перед тобою, вартий поваги. Будь спілкування з ним „на рівних”. Уважно вислухай його та спробуй зрозуміти. Шукай у ньому позитивне. Полюби його не за вчинки, а за людську сутність. Дозволь йому бути іншим і прийми його таким, яким він є. Пам'ятай! Поганих людей немає, є ті, для яких у тебе не вистачало душевного тепла, любові та уваги. Будь-яке, спілкування буде марним, якщо ти не побачиш образу „хорошого іншого”, цінності іншої людини. Вона – особистість!”

Гуманізація стосунків між учасниками тренінгових занять здійснюється у кількох напрямках: а) утвердження персоніфікованого характеру взаємовідносин між вихованцями, діалогу „на рівних”; б) олюднення усіх сфер спілкування на основі ціннісного ставлення до людини; в) розвиток афективного сприйняття особистістю іншої людини та самої себе; г) організація та стимулювання співробітництва і взаємодопомоги; д) створення сприятливого середовища для самоактуалізації та розвитку індивідуальності вихованця на основі свободи вибору та волевиявлення в різних видах творчої діяльності; е) розвиток рефлексії шляхом участі у соціально-психологічних тренінгах, аутотренінгах, вправах, комунікативних іграх тощо.

Головне завдання педагога при цьому – надання можливості кожному учаснику максимально використати власний досвід так, щоб мати змогу навчатися на досвіді іншого. Тому, крім особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів, доцільно використовувати „партисипаторний” підхід, згідно з яким ефективність виховання залежить від усвідомлення педагогом цінності знань та можливостей вихованців, їх здатності проаналізувати власний досвід і поділитися ним у комфортному середовищі [5, 6].

Кожне тренінгове заняття будується згідно вище зазначених вимог та за загальною схемою (див. рис. 2.). Отже, кожне тренінгове заняття складається з п'яти етапів, серед яких: I. Привітання; II. Вправа для емоційної розминки; III. Основна частина; IV. Підведення підсумків заняття; V. Прощання.

Привітання включає уточнення самопочуття кожного учасника (створення атмосфери „тут і зараз”, виявлення емоційного стану учасників, їх очікування від заняття, змін, що відбулися внаслідок попередньої зустрічі тощо) і мотивацію активної діяльності вихованців. Вправа для емоційної розминки сприяє створенню внутрішньої свободи кожного з учасників групи. Основна частина поєднує соціально-психологічні вправи, рухливі ігри, „мозкові штурми” тощо. Вони закінчуються обговоренням і самозвітом учасників про свої відчуття, переживання.

Підведення підсумків тренінгу передбачає висловлювання вихованцями своїх вражень щодо виконаної роботи, відчуттів, побажань (рефлексію). Рефлексія при цьому допомагає учням краще зрозуміти себе, свій внутрішній світ, свої вчинки і побачити результати спільної діяльності. Прощання і привітання становлять своєрідні ритуальні дії і мають різні форми проведення.

У кожному тренінговому занятті можна умовно виділити такі компоненти, як: мотиваційний; розвивально-діагностичний; тренувальний; узагальнююче-рефлексивний.

Запропонувавши таку загальну схему на першому занятті, доцільно повторювати її на наступних, наповнюючи новим змістом. Це створює в учасників почуття самоконтролю за перебігом заняття.

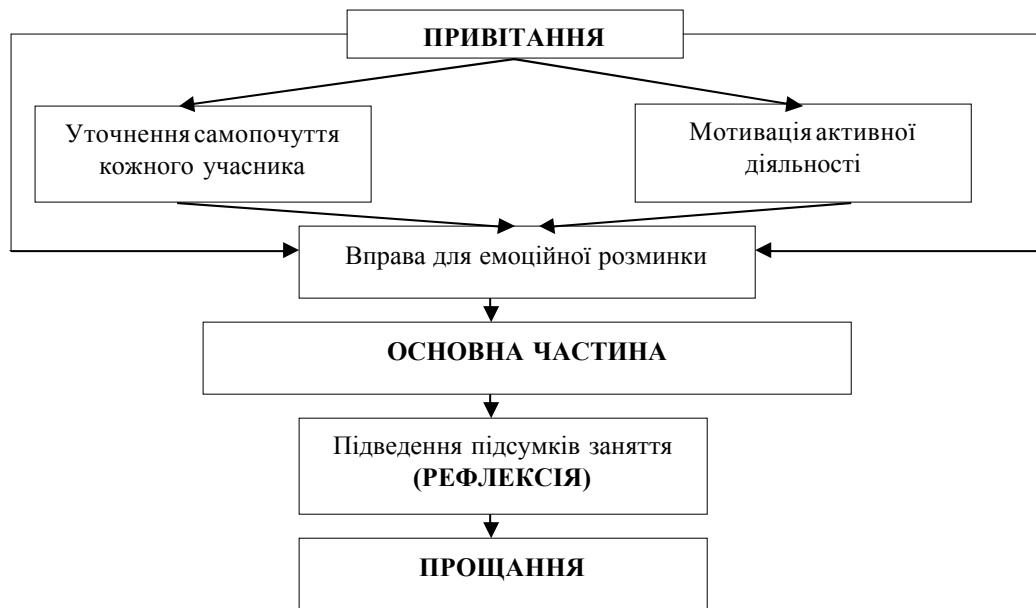

Рис. 2. Загальна схема тренінгового заняття

Під час проведення тренінгових занять використовуються ефективні методи стимулювання активної діяльності учнів. Серед них – презентації і „криголами”, „мозкові штурми”, дискусії, обговорення великими і малими групами, психодрами, проективне малювання, психогімнастика, рольові ігри, закінчення речень, дослідження випадків, керовані фантазії, творча діяльність, дебати, „кола”, „круглі столи”, „кути”, „галереї ідей”, „сніжки”, а також їх поєднання [5, 23-29].

Розпочинаються тренінгові заняття презентаціями або „криголами”. Серед них вправи типу: „Ніхто не знає...”, „Це чудово!”, „Продовження знайомства”, „Комплімент”, „Якого я кольору”, „Я мрію...” та інші. Вони допомагають учням розслабитися, налаштуватися на спільну діяльність, ближче познайомитися, створюють позитивний емоційний настрій в групі, заохочують до активної участі в роботі та взаємної підтримки. Завдяки психогімнастичним вправам зменшується внутрішня напруга, скованість учнів, їх страх та невпевненість в собі, розвивається уява, рухова активність, долається емоційний бар’єр між учасниками, формуються у них здібності виражати свої почуття, емоції, проблеми без слів і розуміти невербальну поведінку інших. Всі психогімнастичні вправи можна умовно поділити на: а) рухові; б) письмові та усні; в) вербальні та невербальні. Обираючи ту чи іншу вправу, доцільно враховувати, чи спрямована вона на створення емоційного настрою в групі, а чи – на одержання матеріалу для просування вперед у змісті тренінгового заняття.

На початку занять рекомендується психогімнастика, що дозволяє учням включитися в ситуацію „тут і тепер”, зосередитися на роботі, відчути групу, активізувати рухову та інтелектуальну активність („Це чудово!”, „Ніхто не знає...”, „Продовження знайомства”, „Комплімент”, „Якого я кольору”, „Я мрію...” та інші) [10, 321-332; 11, 259-275]. В кінці занять психогімнастичні вправи сприяють емоційному розвантаженню учасників. Серед них різні способи „прощання” в групі тощо. Психогімнастика може проводитися у вигляді вправ, завдяки яким учасники спілкуються між собою без допомоги слів (невербально). Невербальні вправи виконують такі функції, як: а) діагностична (виявлення у пантомімі порушень у поведінці, приховані імпульси та позиції учнів); б) корекційна (формування навичок та звичок поведінки, корегування неадекватних емоцій, встановлення зворотного зв’язку); в) соціометрична (отримання інформації про взаємини в тренінговій групі, становище в ній окремих учасників).

Серед них вправи: „Очі в очі”, „Подарунок”, „Автобус”, які сприяють формуванню умінь і навичок спілкування, розуміння емоційного стану іншої людини; створення атмосфери доброзичливості та взаєморозуміння. З метою підвищення рухової активності вихованців використовуються рухливі ігри, вправи-руханки („Пташки і дерева”, „Клубок” і т.п.), які знімають втому після вправ змістового навантаження, забезпечують зворотній зв’язок в групі, сприяють створенню доброзичливої атмосфери для подальшої роботи.

Інтерактивні ігри, руханки, розминки та інші психогімнастичні вправи передбачають досягнення мети шляхом проведення певних дій у рамках встановлених правил або інструкцій. Вони залучають до активної участі кожного вихованця на основі спільних інтересів; дозволяють їм обирати різні моделі поведінки в процесі досягнення цілей.

Соціально-психологічні вправи, спрямовані на змістовий аспект роботи, передбачають:

- формування навичок самостійної критичної оцінки інших, розуміння і прогнозування їх емоційного стану, особистісних якостей;
- усвідомлення власної неповторності, розвиток впевненості в собі, творчого потенціалу, здатності аналізувати себе, свої дії і вчинки;
- розвиток здатності до самостійного критичного аналізу життєвого шляху, корекції власних цінностей, звички

- планувати своє життя та оцінювати виконання планів, здійснювати корекцію власного „Я”;
- г) встановлення контакту у спілкуванні на основі взаєморозуміння, взаємоповаги, доброзичливості і взаємодопомоги, усвідомлення мотивів міжособистісних стосунків;
- д) формування умінь і навичок культурного спілкування, добрих і порядних вчинків тощо.

Ефективним при цьому є використання методу „кола”, що лежить в основі проведення багатьох вправ у процесі тренінгових занять („Я – дарунок для людства”, „Привітання”, „Я мрію” тощо) [10, 321-332]. У них кожен вихованець має можливість швидко, по черзі, висловити свою думку чи позицію або відповісти на поставлене запитання. За допомогою „кола” можна швидко перевірити ставлення особистості до тієї чи іншої проблеми, оволодіння нею системою загальнолюдських цінностей. Наприклад, для висловлювання по колу учням доцільно запропонувати продовжити такі речення, як: „Бути особистістю – це ...”, „Я – дарунок для людства, тому що ...”, „Мене непокоїть ...”, „Хороше життя – це ...”, „У слові „Батьківщина” я бачу ...” тощо.

Стимулювання розвитку в вихованців таких необхідних для гуманних міжособистісних стосунків якостей, як чуйність, доброзичливість, милосердя, інші, здійснюється у процесі проведення тренінгів-символізацій та тренінгів-ототожнень [10, 333-334; 11, 276-277]. Вони забезпечують внутрішню активність учасників, стимулюють їх до самовиховання шляхом самостійного застосування зазначеної методики.

Результативним є використання методу „мозкового штурму” і його поєднання з соціально-психологічними вправами, іграми тощо. Наприклад, ділова гра „Будуємо майбутнє” може бути проведена за принципом „мозкового штурму”. Вона передбачає розвиток в учнів умінь і навичок визначати життєві цілі, будувати близьку і далеку перспективу, знаходити шляхи їх досягнення, приймати особистісні рішення, відстоювати себе як особистість тощо. Для цього вихованців доцільно поділити на чотири невеликі групи: „жителів”, „архітекторів”, „будівельників” та „експертів”. Гру розпочинають „жителі”, кожен з яких записує на аркуші паперу цілі, яких він хотів би досягти в майбутньому. Кожен житель робить це самостійно, без взаємодії з іншими учасниками, що дозволяє педагогу отримати більш достовірну інформацію, а учневі – зробити незалежний особистісний вибір.

Після цього група „архітекторів” допрацьовує основну ідею „жителів”, подає її у вигляді послідовних етапів, буде „проект” їх практичного здійснення. Потім в роботу включаються „будівельники”, які визначають шляхи, розробляють засоби для досягнення тої чи іншої перспективи. Учасники цих двох груп повинні безоціночно підійти до розгляду запропонованих „жителями” перспектив.

Група „експертів” визначає реалістичність та можливість досягнення поставлених „жителями” цілей. Крім того, вони оцінюють роботу „архітекторів” та „будівельників”, роблять висновки про те, чи відповідає „побудоване” ними майбутнє потребам і бажанням „жителів”, чи захочуть вони в ньому жити. Після проведення „експертизи” вони розкривають зміст проблеми перед усією групою, вказують на особливості тої чи іншої перспективи та її власника. „Жителі” відстоюють поставлені ними цілі, аналізують власну систему життєвих цінностей.

„Мозковий штурм” дозволяє за короткий час зібрати якомога більше ідей щодо поставленої проблеми від усіх учасників групи шляхом їх „розгальмування”. Тому його часто використовують на початку роботи над проблемою. Наприклад, можна розглянути проблему „Екоситуація в Україні: шляхи її стабілізації”, використовуючи метод „мозкового штурму”. Після розкриття перед учнями всієї значущості даної проблеми доцільно попросити їх назвати свої ідеї, коментарі, думки, своє бачення її розв’язання. При цьому усі пропозиції записуються на дошці в порядку їх виголошення без зауважень, коментарів чи запитань. Учасники мають відчувати, що їхні думки не оцінюються і не засуджуються. Тільки тоді вони будуть вільно висловлюватися, подавати цікаві ідеї, розкривати шляхи їх реалізації.

Після „мозкових штурмів” часто проводяться „прогулянки галереєю творчих ідей”, які допомагають визначити найважливіші з раніше висловлених учнями пропозицій, наприклад, щодо стабілізації екоситуації в Україні. Для цього всі ідеї записуються на окремих картках і підписуються, складаються в ряд, створюючи так звану „галерею”. Кожному учаснику видаються різнокольорові кружечки (від 4 до 6) і пропонується прочитати, передаючи один одному, усі підписані картки, тобто „прогулятися галереєю ідей”. Після чого вони мають розмістити свої кружечки біля тих пропозицій, які кожен з них підтримує. Найбільш актуальні, на думку вихованців, ідеї розглядаються у подальшій роботі над темою.

Ігрові технології сприяють самовираженню вихованців, розвитку в них досвіду соціальної взаємодії, вміння відчувати стан іншої людини, увійти з нею в продуктивний контакт. Вони стимулюють у них розвиток творчої уяви, фантазії, власного бачення світу і себе в ньому. Рольова гра – спеціально організована виховна діяльність, що відбувається у створеній для цього ігровій ситуації. Оволодіння учнями системою цінностей-ставлень під час її проведення здійснюється через почуття, досвід, думки та дії, що проявляються при виконанні ними певних соціальних ролей або в процесі міжособистісних стосунків. Створені для цього ігрові ситуації базуються на явищах реального життя, цікавих фактах, матеріалах, що містять певну проблему.

Наприклад, рольова гра „В гостях” передбачає формування в учнів цінності іншої людини, образу „хорошого іншого”, запобігання речових міжсуб’єктних відносин; боротьбу з Его-потягами вихованців тощо [2, 124-181]. Для цього створюється ситуація, у якій учасників гри поділено на „гостей” та „господарів”. „Господарі” повинні зустріти, пригостити „гостей”, зробити їх візит цікавим і приємним. „Гості” в свою чергу мають привітати „господарів”, підготувати їм саморобні подарунки, розповісти цікаві історії, продемонструвати свої таланти тощо. Всі учасники гри повинні вести себе ввічливо і гуманно. Водночас вони

вчатися спілкуватися з цікавими людьми, чуйності й тактовності.

З метою гуманізації стосунків педагога з вихованцями доцільно запропонувати їм ігрові ситуації, у яких кожен учень може відчувати себе в ролі класного керівника, вихователя. Наприклад, вихованцям пропонується самим організувати і провести годину класного керівника на тему „Шлях до здорового способу життя”, а також бесіди з „важким” підлітком про те, що „у нас не палять”, „у нас не запізняються на уроки”, „у нас цінують працю вчителя” тощо. Рольова гра успішно реалізує такий виховний інваріант, як „постановка особистості у подвійну позицію вихованця і вихователя” [2, 152].

Саме в процесі організації різноманітної ігрової діяльності, у якій кожен вихованець може реалізувати себе як неповторна особистість, здійснюється ефективне оволодіння ним загальнолюдськими і національними цінностями. При цьому учень одержує знання про моральні норми не в готовому вигляді, а добуває їх сам у процесі власної активної діяльності. Функція педагога полягає в організації цієї активної діяльності вихованця.

Отже, можна зробити *висновок*: одним із способів реалізації особистісно орієнтованого підходу є перетворення процесу виховання на „сферу самоствердження особистості”, що актуалізувала б суб'єктивний досвід кожного вихованця. При цьому має у повній мірі проявитися ініціатива, самостійність, свобода вибору, прояв особистісного „Я” кожного учня. Тобто в основі виховного процесу має бути особистість, що розвивається на власному духовно-моральному досвіді, його переосмисленні відповідно до загальнолюдських та національних цінностей, в процесі активного самопізнання, самотворчості й самореалізації. І лише у особистісно орієнтованому вихованні утверджується позиція учня як суб'єкта активно-творчої діяльності; кожен вихованець залучається до вибору змісту, форм та методів виховання, проявляє творчу активність у розв'язанні виховних завдань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – К.: Либідь, 2003. – 344 с.
3. Дубич К. Тренінгові технології та проблеми їх розроблення і впровадження // Нова педагогічна думка. – 2003. – №3-4. – С. 32-34.
4. Вачков И. В. Основы технологии группового тренинга. Психотехники: Учебное пособие.– М.: Ось – 83, 2003. – 224 с.
5. Методичні рекомендації по проведенню тренінг-курсу для підлітків з питань просвітницької роботи щодо здорового способу життя. – К.: Навчальна книга, 2002. – 47 с.
6. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О.М.Любарська та ін.; За заг. ред. О. М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.
7. Подмазин С. И. Личностно-ориентированное образование: Социально-философское исследование. – Запорожье: Просвита, 2000. – 250 с.
8. Подмазин С. И. Особистісно-зорієнтована освіта як особливий вид діяльності // Завуч. – 2002. – № 5. – С. 1 – 3 (вкладиша).
9. Психологический тренинг с подростками / Л.Ф.Анн. – СПб.: Питер, 2003. – 272 с.
10. Савінова Н.С. Особистісно орієнтоване виховання учнівської молоді: теорія і методика. Навчально-методичний посібник. – Рівне: РДГУ, 2007– 346 с.
11. Тимошук Н. С. Особистісно орієнтоване виховання старшокласників у процесі позакласної роботи. – Рівне: Волинські обереги, 2004 – 281 с.
12. Якиманская И.С. Личностно ориентированное обучение в современной школе. – М.: Наука, 1996. – 95 с.

Резюме. В статті розглядається проблема стимулювання активної діяльності учнів у процесі особистісно орієнтованого виховання. Автор акцентує увагу на основних способах стимулювання активності учнів у процесі проведення інтерактивних форм практичної реалізації виховальних інваріантів. В основі їх застосування – проблемно-пошукові, активно-творчі та практично-діяльнісні методи організації виховального взаємодіяння педагога і вихованця.

Ключевые слова: активность, активная деятельность, субъект активной деятельности, личностно ориентированное воспитание, интерактивные формы, тренинговые занятия, игровые технологии.

The summary. The problem of encouragement of active activities of pupils in the process of personality focused upbringing is considered. The author turns attention on fundamental ways of encouragement of active activities of pupils in the process of organization of interactive forms of practical realization of educational invariants. In basis of it's using there are problem-searching, active-creative and practical-active methods of the organization of educational interaction between a teacher and a pupil.

Keywords: active activities, subject of an active activities, personality focused upbringing, interactive forms, training's studies, game's technologies.

Одержано редакцією 04.09.2007.

ЗМІСТ

<i>Бех І.Д.</i> Психологічне ферментування виховного процесу.	3
<i>Кукалець М.В., Мусій І.М.</i> Історичний аналіз розвитку педагогічних технологій.	8
<i>Дем'янюк Т.Д.</i> Соціально-психологічні механізми та загальнопедагогічні чинники виховання громадянина України.	10
<i>Кіндрат В.К.</i> Патріотичне виховання підлітків: психологічний аспект.	14
<i>Поліщук Н.В., Панченко М.С., Панченко І.М.</i> В.І. Вернадський і формування інтелектуального потенціалу нації.	23
<i>Косарева Н.І.</i> Формування почуття совісті як важливої риси громадянина-гуманіста.	28
<i>Калита Н.І.</i> Проблема жіночого виховання в структурі виховного ідеалу К. Ушинського.	31
<i>Пагура Т.І., Котовська Л.Г., Логін Т.П.</i> Теоретичні аспекти компетентісно зорієнтованого навчання.	34
<i>Панченко М.С., Панченко І.М., Поліщук Н.В.</i> Наука і духовність у процесі становлення творчої особистості.	39
<i>Боровець О.В.</i> Соціальна зумовленість системи виховання особистості.	44
<i>Безкоровайна О.В.</i> Проблема виховання культури особистісного самоствердження: концептуальні засади.	47
<i>Панчук А.П.</i> До проблеми громадянського виховання особистості.	53
<i>Савінова Н.С.</i> Стимулювання активної діяльності учнів в особистісно орієнтованому виховному процесі.	56
<i>Фіщук В.Г.</i> Стан організації самовиховання учнів в сучасній сільській школі.	62
<i>Нечипорук Л.І.</i> Формування моральної культури школярів в контексті загальнолюдських цінностей.	67
<i>Янцур М.С., Варич О.С.</i> Професійне самовизначення старшокласників у залежності від соціонічного типу особистості.	70
<i>Дещенко О.М.</i> Організаційно-педагогічні вимоги до навчального процесу з метою формування в учнів готовності до вибору професії.	77
<i>Войтович О.П.</i> Вивчення елементів фізики в курсах природознавства і математики початкової школи.	81
<i>Сіранчук Н.М.</i> Лінгводидактичне спрямування технологій розвитку образного мовлення в молодших школярів.	84
<i>Стельмащук Ж.Г.</i> Інтегрування різних видів мовленнєвої діяльності у процесі формування мовленнєвої компетенції учнів початкових класів.	88
<i>Колесніков С.А.</i> Гра на дитячих елементарних інструментах як засіб розвитку дітей молодшого шкільного віку.	91
<i>Трофімчук В.М.</i> Художнє конструювання як творчий навчально-виховний процес проектного моделювання старшокласників.	94
<i>Оксенюк О.В.</i> Відбір та структурування змісту історичного матеріалу з метою формування національних цінностей в учнів.	97
<i>Войтко А.І.</i> Організація професійних проб учнів VIII-IX класів загальноосвітньої школи.	102
<i>Денисюк Н.В.</i> Вирішення проблеми формування екологічної компетентності дівчат в програмах та навчально-методичних виданнях з трудового навчання (обслуговуюча праця).	104
<i>Семенович С.В.</i> Соціальна адаптація юнаків старшого шкільного віку засобами атлетичної гімнастики.	110
<i>Грицик Т.А.</i> Особливості форм та методів контролю навальних досягнень учнів з математики у профільних фізико-математичних класах.	113
<i>Парховнюк Г.О.</i> Роль вчителя інформатики в процесі формування професійного самовизначення старшокласників.	118
<i>Гудовсек О.А.</i> Роль позашкільних закладів освіти в системі естетичного виховання учнів (1950-1990 р.р.).	122
<i>Дем'яненко І.О.</i> Місце початкової спеціалізованої музичної освіти в структурі суспільних відносин.	125
<i>Мегем Є.І.</i> Навчальне завдання в проектній діяльності як особистісно значима проблема.	130
<i>Лісова С.В.</i> Деякі аспекти впровадження кредитної системи навчання.	134
<i>Шевчук А.С.</i> Технологія розробки програмно-методичного забезпечення фахових дисциплін за принципами кредитно-модульної системи.	135
<i>Мищеня О.М.</i> Формування громадянської відповідальності особистості у процесі засвоєння загальноосвітніх знань.	141
<i>Веремчук А.П.</i> Комплексне забезпечення реалізації системних функцій підготовки педагогів.	147
<i>Симчук Н.Р.</i> Проектно-технологічна діяльність студентів педагогічних коледжів.	151
<i>Хроленко М.В.</i> Модель процесу формування екологічної свідомості студентів педагогічних університетів.	157
<i>Завалевський Ю.І.</i> Роль професійної компетентності вчителів в умовах розбудови сучасної середньої освіти.	161
<i>Лупенко-Ковтун С.М.</i> Формування умінь діалогічної взаємодії майбутніх учителів та інтерактивні технології навчання.	165
<i>Войтович І.С., Громов Д.В., Батишкіна Ю.В.</i> Методика застосування інформаційно-комунікаційних технологій у вищих навчальних закладах для роботи з інформаційними ресурсами.	168
<i>Стегній Т.А.</i> Інформаційні технології в практиці викладання музичного виховання у педагогічному навчальному закладі.	172
<i>Троцюк М.В.</i> Ієрархія ціннісних орієнтацій студентів педагогічного коледжу.	174

<i>Мезем О.М.</i> Запровадження теоретичних аспектів методики викладання біології у практику роботи вітчизняної школи (друга половина 60-х—70-ті роки ХХ ст).	178
<i>Дупак Н.В.</i> Професійне навчання й підготовка фахівців у країнах Західної Європи.	183
<i>Димченко С.С.</i> Духовне відродження особистості Гната Хоткевича в контексті розвитку кобзарського мистецтва України.	185
<i>Потапчук Т.В.</i> Духовна музика – один із засобів формування духовного світу людини.	189
<i>Тарківська-Нагиналюк О.Д.</i> Особливості читання з листа у вокально-інструментальному ансамблі.	192
<i>Бондарчук А.Я.</i> Культура сімейних взаємин як педагогічна проблема.	195
<i>Відомості про авторів.</i>	198

Наукове видання

ОБНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 39

Заснований у 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Кравчук В.Ю.
Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 18. 02. 2008 р. Підписано до друку 28. 03. 2008 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 30,3. Обл. вид. арк. 30,7. Замовлення №67/1. Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 8-0362-22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 8-0362-26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 39. —
Рівне: РДГУ, 2008. — 202 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 9.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і методики виховання та навчання учнів і студентів, професійної орієнтації учнівської молоді, підготовки майбутніх педагогів.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20